

mikus információs helyek váltják fel. Tulajdonképpen az információs-szakkönyvtári munka alapján kell kezdeni, mégpedig a leghagyományosabb eszközöket-módszereket sem elutasítva, csak éppen szakszerűen és szorgalmasan élve velük.

A dinamikus információs helyek és szakkönyvtárak – persze – önerőből a rendszer egészét nem húzzák ki a "csávából". Ehhez "pénzre, paripára, fegyverre" is szükség van. De az e felé vezető úton

az első, a legfontosabb lépést megtehetik: bizonyíthatják hasznosságukat, nélkülözhetetlen voltukat a társadalom szűkebb-tágabb csoportjai számára.

/ZMIGRODZKI, Z.: Formy aktywizacji działalności w dziedzinie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 31. köt. 1. sz. 1986. p. 7–12./

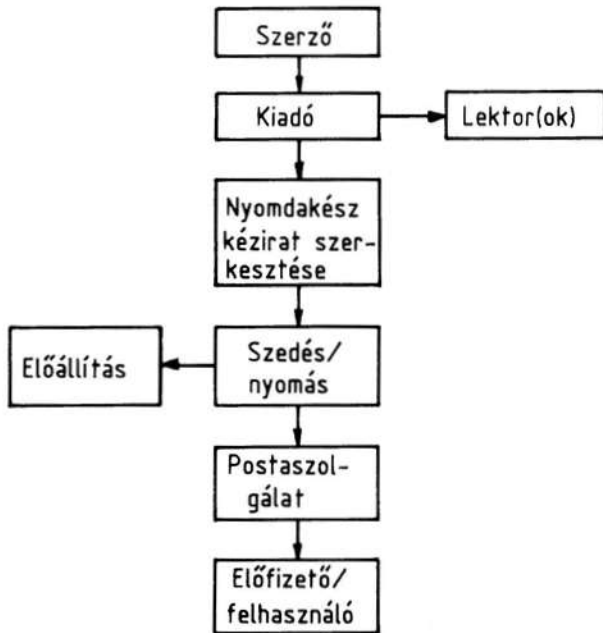
(Futala Tibor)

A primer folyóiratok jelene és jövője

A primer folyóiratok előállításának teljes folyamata gyakorlatilag régóta változatlan, s várhatóan az elkövetkező tíz évben is fennmarad a hagyományos rendszer. A folyamat egyes mozzanatai azonban már eddig is változásokon mentek keresztül. E változások folytatódni fognak, s végső soron egy, a mainál jellegében teljesen eltérő kommunikációs rendszerhez vezethetnek.

A folyóiratok előállításának rendszere

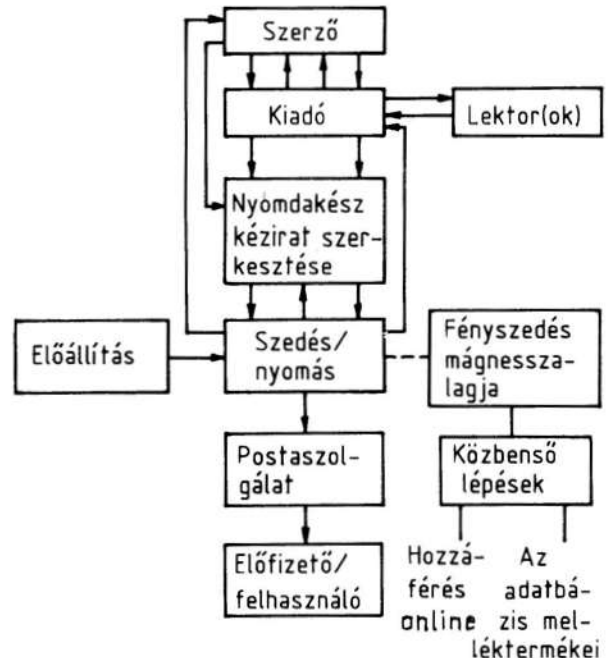
Az 1. ábra egyszerűsített formában szemlélteti a folyóirat-készítés egyes elemeit. Egy kézirat a szer-

1. ábra A primer folyóiratrendszer elemeinek egyszerűsített vázlata

zők, a szerkesztők és a lektorok között vándorol mindaddig, amíg a lektorált változatot el nem fogadják, amelyet azután szerkesztenek, kiesznek, korrigálnak, sokszorosítanak, majd szétküldenek az előfizetőknek, felhasználóknak. E folyamat eredménye, hogy szakmailag színvonalas, jól áttekinthető, egyértelmű terminológiát alkalmazó, széles körben, elfogadható áron terjesztett és viszonylag tartós folyóiratok kerülnek az olvasókhoz. E hagyományos rendszer hátránya viszont, hogy lassú, mivel egyes elemei fizikailag különböző helyeken találhatóak, és az információáramlás sebessége erősen függ a postai szolgáltatás hatékonyságától.

A 2. ábra mutatja a kéziratban található információ áramlását az egyes elemek között. Amint a

2. ábra Az információ (kézirat) áramlása a primer folyóiratrendszer elemei között

nyilak mutatják, az információ (a kézirat) többször oda-vissza áramlik a szerző, a kiadó, a lektor(ok), a szerkesztők, a szedő/sokszorosító stb. között. Így érthető, hogy legkevesebb néhány hét eltelik, amíg egy kézirat megjelenik a primer folyóiratban. Az 1. táblázat azt szemlélteti, hogy az *Amerikai Kémiai Társaság (American Chemical Society = ACS)* folyóiratai esetén hány hét telik el egy kézirat publikálásáig. (A jelenlegi rendszer lassúsága mellett drága is.)

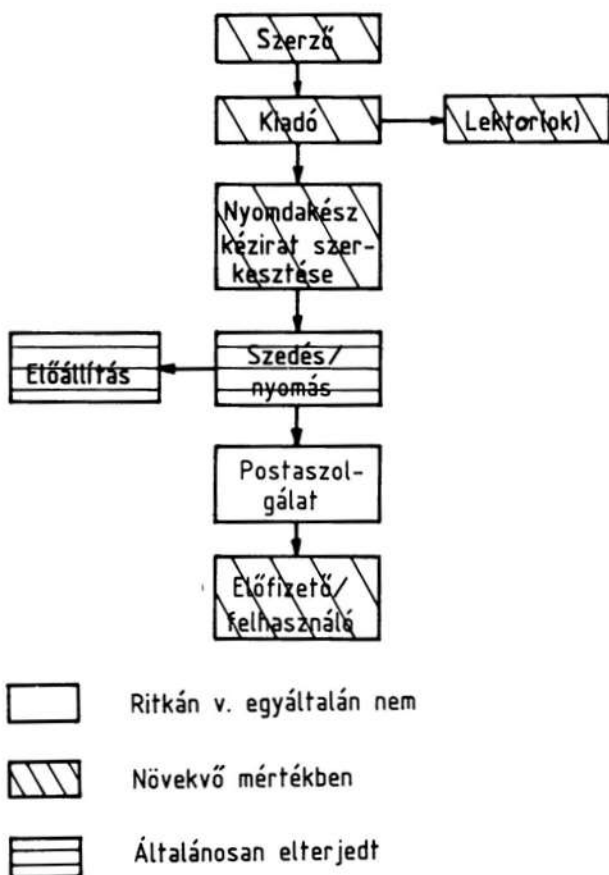
1. táblázat
A kéziratok átfutása az ACS folyóiratai esetében

Leggyorsabb folyóiratok	9–10 hét a beérkezéstől az elfogadásig
Leglassúbb folyóiratok	30–40 hét a beérkezéstől az elfogadásig
Leggyorsabb folyóiratok	10–20 hét az elfogadástól a megjelenésig
Leglassúbb folyóiratok	30–40 hét az elfogadástól a megjelenésig

A számítógépek alkalmazása

A folyóirat-készítés szinte valamennyi lépésénél már ma is igénybe veszik a számítógépet. A 3. ábra azt szemlélteti, hogy az egyes elemeknél milyen mértékben terjedt el a számítógépek alkalmazása. A szerzők, szerkesztők, lektorok, az előfizetők/felhasználók növekvő mértékben használnak számítógépet; a szedés, a nyomdakész kézirat elkészítése és a sokszorosítás pedig a legtöbb esetben már teljesen számítógépesítve van. A postai szolgálat automatizálása már nehezebb feladat, és valószínűleg ez marad a szűk keresztmetszet a folyóirat-készítés folyamatában.

A kiadók a következő célokra alkalmazzák a számítógépek adta, idő- és költségmegtakarítást eredményező lehetőségeket: szövegszerkesztés, a lektorok számítógépes nyilvántartása, automatikus levelezés és jelentésszerkesztés, számítógépes adatrögzítés és online korrektúrázás, elektronikus postai összeköttetés a távoli kiadóhivatalokkal, a kézirat elektronikus úton való továbbítása a szedőgépekhez stb. Az ACS egy 1984-es tanulmánya szerint a szerzőknek már 75%-a használt valamilyen típusú szövegszerkesztőt kézírata elkészítésére. A szerzői kéziratok számítógéppel kezelhető formában való beküldésének azonban ma még akadálya a számítógépes rendszerek kompatibilitásának hiánya és a nem szöveges elemek (ábrák, grafikonok, táblázatok) hatékony kezelésének megoldatlansága.

3. ábra A számítógépek alkalmazásának jelenlegi mértéke a primer folyóiratok készítésénél

A jövő útja

A számítógépet valamennyi elemében növekvő mértékben és egyre fejlettebb fokon fogják alkalmazni. Egmás mellett fognak létezni a nyomtatott folyóiratok és a nyomdai kézirat elektronikus előállításának melléktermékei: a teljes szövegű online adatbázisok és a CD ROM-változat.

A kompatibilitási problémák és a nem szöveges elemek digitalizálásának megoldása, valamint a távközlési költségek jelentős csökkenése esetén elképzelhető egy olyan rendszer, amelyben a szerzők elektronikus úton küldik be a kéziratot a kiadóhoz, innen ugyanilyen úton továbbítják a lektorokhoz, akik észrevételeiket szintén elektronikus úton juttatják el a szerkesztőkhöz, majd a számítógéppel kezelt kézitról online korrektúrázás és szerkesztése után újabb input (szedés) nélkül készül el a sokszorosítható forma. Ez a teljesen elektronikus rendszer azonban egy párhuzamos és valószínűleg konkurens rendszerhez vezethet, amelyben a szerzők kézírataikat egy elektronikus hirdetőtáblához (electronic bulletin board) hasonló rendszerben he-

lyezhetik el, ahonnan a hozzáférésre jogosultak le-
hívhatják elolvasni vagy kinyomtatni őket.

Minden valószínűség szerint ezek a technológiai
változások végül is meg fognak valósulni. Annak
határozott megjövendölése előtt, hogy a teljesen
elektronikus primer folyóirat-rendszer fel fogja vál-
tani a nyomtatott és postai úton továbbított változo-
tot, még meg kell válaszolni néhány nyitott kérdést.
Így például: hogyan valósítható meg a minőség el-
lenőrzése, hogyan garantálható a tartósság az archi-
válás során, megfelel-e ez a rendszer a tudós szerzők
társadalmi igényeinek, biztosítja-e munkájuk fenn-

maradását az utókor számára? A mai válaszok azon-
ban nem mérvadóak a jövőre nézve: az elektronikus
információval szemben tanúsított magatartás igen
gyorsan változik, ezért a mai előrejelzések spekulati-
vak és valószínűleg pontatlanok. Az elkövetkező tíz
év fejlődése kétségkívül megbízhatóbb alapot fog
adni a kérdés megválaszolásához.

**/BOWEN, D. H. M.: Primary journals today and tomor-
row. = Journal of Chemical Information and Com-
puter Sciences, 26. köt. 2. sz. 1986. p. 45–47./**

(Novák Teréz)

A társadalom kielégítetlen információs igényei

Az elmúlt húsz év példátlan számítógépes és táv-
közlési fejlődését látva szomorúan kell tapasztal-
nunk, hogy ez milyen kevéssé hatott ki a mindenna-
pok ügyes-bajos dolgainak megoldására. Az infor-
mációs szakemberek felelőssége, hogy ne csak a
rendelkezésre álló technológiákról tájékoztassák a
társadalmat, hanem találják meg a megoldásra váró
feladatokat is. A posztindusztriális korban az infor-
mációt egyre inkább természetes erőforrásnak te-
kintik, de nem szabad összekeverni az információs
bázisok gazdagságát hozzáférhetőségükkel: jóléti
társadalmunkban még sok helyen találkozunk infor-
mációs szegénységgel és információtól való meg-
fosztottsággal.

Újabb azonban egyre kevesebbet használnak a
jóléti társadalom kifejezést, a gazdasági fejlődés le-
lassult. Hallgatólagosan föltételeztük, hogy infor-
mációs problémáink megoldásával megoldódnak gaz-
dasági problémáink is. Ez azonban nem következett
be.

Mégis, az információ magában hordozza a sze-
génység problémájának megoldását nemcsak gazda-
sági jellege miatt, hanem azért is, mert a szegénység
a tudatlanságban gyökerezik, a szociális, jogi és
technológiai információk hiányában. De ki fizessen
értük?

Társadalmunk elhanyagolja a statisztikai infor-
mációkat. A Nobel-díjas közgazdász, *Leontief* azt
mondta, hogy információ nélkül élünk az infor-
máció korában. Minden évben egyre kevesebbet
tudunk az amerikai gazdaságról. Nem tudjuk kihasz-
nálani a sok adatot feldolgozni képes számítógépeinket,
mert nincs elég adatunk. Az USA az egyetlen
olyan fejlett tőkés ország, ahol nincs központi sta-
tisztikai hivatal.

Az információ az egyén életképességének kulcsa.
Persze meg lehet próbálni másképpen is, például
egy "vissza a természethez" farmon, de manapság
már a legszegényebb farmer is értékelné tudja példá-
ul a televízió adta információt. Ahogy az *ASIS Bulle-
tinben* olvashattuk 1984-ben: a falusi Amerika sem
akar kimaradni az információs társadalomból.

Az információs szakembereknek lehetőségük
van arra, hogy a legegyszerűbb módszerekkel felku-
tassák az emberek elemi információs igényeit. A ki-
elégítetlen igények azonosítása valójában azoknak
az állami ügynökségeknek lenne a dolga, amelyek
az információs szolgáltatások minél szélesebb körű
hasznosításának előmozdításával foglalkoznak.
Mégis, annak ellenére, hogy nem tártuk fel sziszte-
matikusan az alapvető információs igényeket, társa-
dalmunk tudatában van az információ fontosságá-
nak.

Kritikus kérdés az az állampolgári jog, hogy tudo-
másunk legyen egy bizonyos, számunkra szükséges
információról, vagy tudva róla, elérhessük azt. Példá-
ként vegyük a Philadelphiában kibontakozott
"jog a tudáshoz" mozgalmat. 1970-ben egy szak-
szervezet által támogatott csoport keresetet nyújtott
be, hogy kötelezzék a munkaadókat: informálják al-
kalmazottaikat a munkahelyeken található veszélyes
anyagokról. A mozgalom eredménytelen maradt
1979-ig, amikor is a helyi lakosok akciót indítottak
iparvidékük szennyezettsége ellen. (A környéken a
rák kétszerte gyakoribb, mint az amerikai átlag.)
Végül a "jog a tudáshoz" rendelet 1981. január
22-én életbe lépett Philadelphiában, és azóta 48
kisebb-nagyobb más közösségben.